

Pan Przewyższenie

Stosunki etnograficzne w Czadeckiem, na Orawie
- i Spiszu.

Dowody polskości tych krajów na podstawie prac uczonych czeskich i
słowackich.

Na ludność polską, mieszkającą w połnocnych Węgrzech, zwrócili uwagę uczeni
czescy:

1) Šembera A.V. - Podstawy dyalektologii czesko-słowackiej. Wiedeń 1864.
Ilu jest Czechów, Morawian i Słowaków? Czas. Mus. Czes.
Praga 1876.

2) Pastrnek Fr. - O narzeczu polskim w gorn. żup. trenczynskim, (Rozpr.
filelog. poświęc. Gebauerowi) Praga 1898.

3) Polivka J. - Pelszezyzna w górnej Orawie. Listy filelog. a pedag. 1885

4) Niederle L. - Etnograf. mapa Słowaków węgierskich. Praga 1903.,

oraz uczeni słowaccy:

5) Mišik St. - Spisey Polacy - Slov. Pohľady 1903.

6) Czambel S. - Język słowacki. Turcz. sw. Marcin 1906.

W szeregu prac stwierdzają oni polskość i polski charakter mowy tego ludu.
Stosunki polityczne za panowania węgierskiego, polegające na bezwzględny
ucisku rządowym i pozbawianiu całych mas praw obywatelskich, wytworzyły
w tym ludzie bierność i nieczułość na sprawy narodowe. Spisujący lud-
ność urzędnicy zaliczali całe wsie polskie do Słowaków, Rusinów lub Madzia-
rów, jak im się podobalo. Świadomość bowiem narodu do niedawna jeszcze,
wskutek niskiego stanu kultury i panującego analfabetyzmu, była mała a przez-
szkole na wskroś madziarską postępowało z jednej strony bezwzględne madzia-
ryzowanie, zaś z drugiej słowaczenie przez kościół, pogłębiające tylko ten
lud w coraz większej ciemności.

Szereg cytata z dzieł wymienionych uczonych czeskich i słowackich, które podajemy niżej, stwierdza ~~z~~ aż nadto dobitnie, że ludność zamieszkująca okręg czadecki, Orawę i Spisz jest polska, mówi językiem polskim i do Polski należyć powinna.

Czadeckie

Pastrnek . O narzeczu polskim w gorn.zup. trenczynskim. strona 152 ;
~~Podstawy dyalektologii czesko-słowackiej strona 152~~

..... „ Językowa granica słowacko-polska w górnej stolicy Trenczy-
 na sięga tedy dotąd na południe od Czacy, chociaż pod wpływem ży-
 cia publicznego(w urzędach, kościele i szkole)szczególnie ko-
 ścista i szkoła, słowacki język widocznie zyskuje wpływ. (nabiera
 patrne vrhu)!”

Sembera. Podstawy dyalektologii czesko-słowackiej. strona 79. .... „mowi
 się ~~po~~ po polsku, jak to wprzód wykazano, w pełnocnym obwodzie
 trenczynskim koło Czacy oraz w pełnocnej Orawie koło Namiestowa.”
 Zarówno Sembera jak i Pastrnek uważają w żupanstwie trenczynskim
 pełnocnem, w okręgu czadeckim następujące wsie za polskie: Maków,
 Wyseka, Turzówka, Olesna, Podwysekie, Staszków, Rakowa, Zakepcze,
 Swierczynowice, Czerne, Skalite, Oszechadnica i Herzelica czyli
 wedle spisu z r. 1910. razem ludności 34.653, co z częścią polską
 ludności miasteczka Czacy uczyni okrągłe 36.000.

Orawa.

Pastrnek. Beitrage zur Lautlehre der slowakischen Sprache. strona 4 i 5:
 ..... „ W pełnocnej Orawie mówi się jeszcze czyste po polsku, nawet
 pełnocne okolice obwodu trenczynskiego wskazują na język, który
 o wiele więcej zbliżony jest do polskiego, niż do słowackiego
 języka”.

Pelivka. Pelszczyzna w górnej Orawie. strona 467. .... Mowa mieszkańców
 wymienionych powyżej wsi jest co do swej podstawy czyste polska,
 a mianowicie dość bliska gwarze zakepińskiej. Lud jednak nie jest
 zupełnie świadomy swej polskiej narodowości.”
 strona 468 ..... „ równają się całkiem pełnocno-orawskie gwary
 polskie sąsiedniej gwarze zakepińskiej, lubo się tu i ówdzie od

niej reżnia."

Niederle. Etnogr. Mapa Słowaków węgierskich. strona 49. .... Obwody trzciański i namiestowski były pierwotnie całkiem polskie. Mieszkańcy są tedy właściwie ze stanowiska językowego Polacy, ale dziś idą ku zupełnemu węgierszczyźnie.

Uczni ci więc z całej węgierszczyzny stwierdzają polskosć ludności Orawy, a mówiąc o węgierszczyźnie tej ludności, sami przyznają, że lud tego nie dekonwertował, lecz kościół, szkoła i urzędy. Wzmianka Polivki o pokrewieństwie gwary mieszkańców Orawy z gwara zakopiańską jest najlepszym dowodem wspólnoty językowej, redowej i obyczajowej Podhalan z Orawami.

Zarewno Sembera jak i Polivka uznali zgodnie za polskie następujące wsie na górnej Orawie: Herducka (Erdedka), Nowce, Benedyków, Lutne, Wesole, Sihelne, Polihara, Rabeza, Rabezyca, Lipnica górna, Lipnica dolna, Zubrzyca górna, Zubrzyca dolna, Orawka, Podwilk, Sarnie, Harkabuz, Bukowina-Peskle, Piekelnik, Jabienka, Chyzne, Głodówka, Suchgera, razem ludności 28.401. Jeżeli dodamy do tego Klin-Zakamienne, podane przez Sembera, uzyskamy okrągłą sumę przeszło 30.000 ludności niewątpliwie polskiej. W Nar. Nev. słowackich z 10/XII 1918 Jablenski wylicza te same wsie jako polskie.

Spisz.

Niederle. Etnograf. mapa Słowaków węg. Cytując daty statystyczne węgierskie, konstatuje Niederle, że rząd węgierski wpisał mieszkańców Spisza jako Słowaków, a nie ludność się za Słowaków uznała. Na stronie 90 pisze: "W jakim stopniu te wsie są dziś jeszcze polskie, powiedzieć trudno. Ci POLACY wszyscy są zgłoszeni węgierskiej ludności jako Słowacy."

Czambel. Język słowacki. Przyznaje nam historyczne prawa do całego Spisza i do doliny Popradu i Hernadu a nadto stwierdza, że lud ziemi ta zamieszkujący ~~niepolacy~~ był od wieków polskim. Piśsze on w "Slovenska reč" strona 33: "..... Z dziejów wiemy, że dolina popradzka, zamieszkała od p e e z a t k u przez Polaków, była dłużej jeszcze i w debie węgierskiej pod panowaniem

polskiem; w XII w. była jeszcze rzeka Hornad granicą między Węgrami a Polską, a północno-wschodnia część Spisza, t.zw. kraj Pedeliniecki (Pedeliniec, Lubowla, Gniazda i 11 wsi) dostały się do Węgrów dopiero w r. 1311. Cała deli-
 - P o p r a d a była od niepamiętnych
 e z a s ó w (a k t i v e) p o l s k a i j e s t d e -
 t a d g p o l s k a , t y l k e s i e s ł o w a c z y
 P i s z e d a l e j n a s t r o n i e 57 " o d s t u l a t z a p i s u j a P o l a k o w s p i s -
 k i e h j a k o S ł o w a k o w , a o n i s a d e t a d P o l a k a m i "

Miśik. Spisey Polacy. Twierdzi, że Polacy zawładnęli krajem spiskim już w r. 906 i pisze na stronie 374: ..... " Dzisiejsze granice Półszczyzny (Polstiny) północno-wschodniego Spiszu sięgają aż w Kieżmark i Lubiec; i że jest to " polski kraj, polski język, a tego języka ani jeden etnograf nie będzie śmiało uważał za słowacki, ale wyłącznie tylko za polski " (ale przytem polski typ, polski kraj a polski język tego ludu ani jeden etnograf nie będzie uważał za słowacki, ale wyłącznie za polski)

Zestawiając wykaz wsi polskich na Spiszu u Sembery, Misika i Czambela znajdujemy następujące wsie jako niezawodnie polskie: Jaworzyna, Zdzar, Jurgów, Rzepiska, Czarnagera, Lapsianka, Tryps, Nowa Biała, Krempach, Frydman i Falsztyn, Dursztyn, Lapsie Wyzne, Lapsie nizne, Niedzica, Maciaszewce, Hanuszewce, Frankowa, Frankewka, Jezierska ~~XXXX~~, Lesnica, Haligowce, ~~XXXX~~ Rychwałd, Słowiańska Wies, Hagi, Gibel, Relów, Hawki, Lechnica Szwaby nizne, Wyberna, Kryg, Lendak, Jurskie, Krzyżowa Wies, Mały Sławków, Kelaczków, Druzbaki Wyzne i nizne, Lackowa, Ferbasy, Lubowla S ~~XXXX~~ ra, Lubowla Nowa, Sadek, Granastów, Pilchów, Mniszek.

Do tych ~~ws~~ jeszcze dodaje kilka wsi pol. niemieckich, jak: Helusnica, Rakusy, Lubica, i kilka niemięskich, które Misik uważa za polskie co najmniej w połowie: Osturnia, Lipnik, Felwark, Kamienka, Jarembina, nadto przynajmniej połowę mieszkanców miast Pedelinca, Kieżmarku, Gniazd i Białej - a wtedy liczba Polaków na Spiszu przekracza 36.000.

Zebrawszy ludność polską Czadeckiego, górnej Orawy i Spisza, otrzymamy sumę około 110.000, która niewątpliwie jest niższa niż rzeczywistość, dlatego, że statystyka urzędowa węgierska nie uwzględniała Polaków i wobec Słowian była bardzo stronna. Mimo to ludność polską, o której mowi Czambel (Slov. reč strona 57): "Odstulat zapisuja Polakow spiskich jako Slowakow, a ni sadotad Polakami", oraz (strona 79) że "językowe różnice uważa za jedynie uprawniony środek podziału przy ustalaniu narodowości".
